

Laat mij, omdat boeken altijd voor verbetering vatbaar zijn en ik mijn taak als kritische lezer niet door mijn enthousiasme volledig mag veronachtzamen, nog een paar noten kraken. Ten eerste mist de lezer met een historisch wetenschappelijke achtergrond een overzicht van de wijze waarop de inzichten in de geschiedenis van de w1c zich hebben ontwikkeld in de laatste jaren. Dat was immers het belangrijkste motief om deze vierde herziene druk uit te brengen.² Hier had het voorwoord best wat duidelijker over mogen zijn. Een andere vraag waar ik als lezer mee blijf zitten is waarom de Staten-Generaal zo lang bleef vasthouden aan de w1c terwijl er in de ons omringende landen veel eerder is afgestapt van vergelijkbare compagnieën zoals de Engelse Royal African Company (1660-1698), die ook bezweek onder de druk van particuliere handelsbedrijven. Ik begrijp uit de slotbeschouwing dat de decentrale bestuursstructuur van de Republiek een deel van het antwoord vormt, maar hoe dat precies zat blijft onduidelijk. Tot slot een duivels dilemma. Het boek is, begrijpelijkerwijs, in het Nederlands geschreven en heeft een onmiskenbaar ‘vaderlandse’ afzetmarkt. Maar een Engelse versie zou het toegankelijk maken voor een veel groter publiek van Atlantisch historici.

Een en ander laat onverlet dat dit boek een ‘must-read’ is voor eenieder die zich wil verdiepen in de w1c. Een schoolvoorbeeld bovendien van populariserende wetenschap in de positieve zin des woords.

Ewout Frankema
Wageningen University

Corrie van Eijl, *Tussenland. Illegaal in Nederland, 1945-2000*. (Hilversum: Verloren, 2012) 244 p. ISBN 978-90-8704-303-2.

De aanpak van illegale migratie in Nederland bevindt zich momenteel op een cruciaal punt: Het wetsvoorstel strafbaarstelling illegaliteit wacht op invoering. Hiermee komt illegaal verblijf van een meerderjarige migrant als overtreding te boek te staan die gestraft kan worden met een hechtenis van ten hoogste 4 maanden of een geldboete van ten hoogste €3900². In de literatuur over crimmigratie, de versmelting van strafrecht en migratiebeleid, wordt strafbaarstelling gezien als de meest vergaande stap die mogelijk is (Stumpf 2006) omdat deze strafrechtelijke sancties stelt op onrechtmatig verblijf.

Tegen het wetsvoorstel is het nodige ingebracht, onder andere door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en verschillende adviescolleges. Ook een groot aantal organisaties uit het maatschappelijk middenveld tekende bezwaar aan via een online petitie³. Voorstanders zijn er ook. Volgens een recente peiling is meer dan de helft van de Nederlanders voor de strafbaarstelling⁴. Er spelen echter ook tegenstrijdigheden een rol in de publieke opinie. Zo is er veel steun voor een harde aanpak zolang deze abstract is, maar die houding kan snel omslaan als het gaat over persoonlijke gevallen.

2. TK 2012-2013, 33 512 nr2.

3. Zie <http://www.geenstrafbaarstelling.nl/nl/petition/ondergetekenden>, laatst geraadpleegd augustus 2013.

4. Zie <http://www.elsevier.nl/Politiek/nieuws/2013/5/Meeste-Nederlanders-voor-strafbaarstelling-illegaliteit-1247753W/> laatst geraadpleegd augustus 2013.

Evenzeer is het overheidsbeleid doordrenkt van tegenstrijdigheden. De overheid probeert te laten zien *in control* te zijn, terwijl in de praktijk aanhoudend wordt geschip-perd en doorgemodderd.

Dat dit proces van *muddling through* bepaald niet nieuw is wordt overtuigend gedocumenteerd in het boek *Tussenland* dat zich concentreert op parlementaire en publieke debatten en de totstandkoming van beleid. De studie is gebaseerd op een gedetailleerde bestudering van bronnen zoals het archief van de Immigratie en Naturalisatie Dienst, het archief van de Koninklijke Marechaussee, parlementaire archieven, digitale krantenarchieven en knipselkranten. Centraal staat de vraag hoe en door wie scheidslijnen worden aangebracht als het gaat om legaal verblijf. Het boek is deels chronologisch, deels thematisch opgebouwd. Het gaat meer specifiek in op de aanpak van Chinezen en Surinamers, zigeuners en uitgeprocedeerde asielzoekers. In de voorliggende studie creëert Van Eijl, mede om niet te dicht aan te kruipen tegen beleidscategorieën, de metafoor van Tussenland, waar ook de titel van het boek aan is ontleend. Hiermee laat ze zien welke groepen en individuen in bepaalde tijden naar Tussenland worden verbannen en welke niet. Ook geeft ze aan hoe Tussenland soms dichter en soms dunner bevolkt wordt.

De studie bespreekt de periode 1945-1960 met vragen rondom Duitsers die men liever zag gaan dan komen en migranten uit Oost Europa en voormalig Indië. De periode 1960-1975 gaat over de werving en komst van gastarbeiders die, zoals bekend, niet allemaal terugkeerden. De periode 1975-1985 stipt vragen aan rondom semilegale arbeidsmigranten. Daarna komt de periode tot aan 2000 aan de orde met de asielproblematiek en een beleidsmatige mengeling van gedogen, regulariseren, maar tegelijkertijd een continue aanscherping en verfijning van het beleid tegenover ongewenste nieuwkomers.

Opvallend in het betoog is hoe politiek relevant het thema illegaliteit in de jaren zeventig was. Er was volop debat over regularisaties en bijvoorbeeld kerkasiel en dat debat ging ook gepaard met demonstraties en openlijke botsingen. Vergeleken daarbij zijn de online protesten van vandaag uitgesproken mat. Vooral in het deel over Chinezen die in de jaren zestig pionierden met het openen van buitenlandse restaurants in Nederland valt voorts op hoe negatief zij door de overheid werden behandeld. De overheid associeerde Chinezen met criminele activiteiten en spionage, en bovendien vond men al snel dat er wel genoeg Chinese eethuisjes waren. Chinese koks kregen dan ook slechts met zeer veel moeite een werkvergunning op grond van beleid dat we nu als openlijk discriminerend zouden betitelen en dit leidde tot schrijnende tafere-len. Het zet ook de latere verontwaardiging over illegale praktijken in Chinese kring in een ander daglicht. Daarnaast valt het onomwonden taalgebruik in beleidsdebatten en politiek op. Hoewel van Eijl haar betoog geserreerd brengt en niet uit is op sensationele citaten, is de geciteerde beleidstaal toch soms opzienbarend. Het officiële discours is in de loop der tijd evident neutraler geworden, wat overigens wel de vraag oproept of het selectieve element daarmee verdwenen is. Ook laat de studie zien hoe steeds meer beleidsactoren betrokken raken bij migratiecontrole en hoe zij onderling onderhandelen en elkaar soms tegenwerken. Tot slot is te zien hoezeer het beleidsdiscours, maar opmerkelijk genoeg ook deze studie, eenzijdig is gericht op mannen. Aan het einde van het boek memoreert de auteur kort dat vrouwen vaak als prostitutie en als slachtoffer van vrouwenhandel worden geportretteerd, maar de aanpak van prostitutie door illegaal verblijvende vrouwen in de bestudeerde periode blijft buiten beeld.

Van Eijl werkt de gekozen casussen mooi uit, maar biedt minder duiding. Met verwijzing naar Foucault's disciplinerende benadrukt ze dat beleid ten aanzien van illegaal verblijvende migranten nooit bedoeld is om sluitend uit te voeren. Deze algemene en bekende constatering kan echter de selectieve keuzes binnen het beleid, waar de studie om draait, niet verklaren. Een interessante vraag zou zijn in hoeverre een grens ligt bij het (vermeend) veroorzaken van overlast en criminaliteit. Soms is dat overduidelijk zo, maar vaak ook zijn beleidskeuzes door de tijd heen verweven met pragmatisme, waarbij de (on)uitzetbaarheid een belangrijk argument is. Dit blijkt echter in de besproken casussen twee kanten uit te kunnen werken. Het is jammer dat de auteur niet de kans heeft genomen om meer systematisch in een overkoepelende analyse na te gaan waardoor de scheidslijnen werden bepaald. Daarmee had deze rijke historische studie ook nog een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de meer recente literatuur over migratiebeleid en criminalisering, in plaats van in discussie te gaan met de inmiddels toch wat gedateerde studies over de kloof tussen formeel beleid en uitkomsten en uitvoering. In dit opzicht is het ook teleurstellend, hoewel misschien begrijpelijk, dat een studie die gaat over illegalisering stopt bij het jaar 2000. De reden dat Europa toen meer invloed kreeg is op zichzelf niet zo'n sterke onderbouwing. Dat neemt namelijk niet weg dat de Nederlandse overheid nog steeds allerlei eigen keuzes maakt in beleid en uitvoering.

Deze kritische noten, die deels de blik van een sociaal wetenschapper verraden, doen niets af aan het feit dat dit een rijk gedocumenteerd, en onmisbaar historisch naslagwerk is voor wie inzicht wil krijgen in de ontwikkeling van immigratiebeleid in Nederland in de tweede helft van de twintigste eeuw. Een boek ook dat tot bescheidenheid maant bij de verwachtingen ten aanzien van dergelijk beleid, dat keer op keer als sluitstuk wordt gepresenteerd, zoals nu ook weer te zien is bij de op handen zijnde strafbaarstelling.

Joanne van der Leun
Universiteit Leiden

Lucas G.C.M. van Dijck, *Van vroomheid naar vriendschap. Biografie van de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap te 's-Hertogenbosch, 1318-2012* (Zutphen: Walburg Pers, 2012), 880 p. ISBN 978-90-5730-834-5.

Prosopografisch onderzoek is in de aard vaak bijzonder tijdrovend, en de methode wordt dan ook minder vaak gebruikt dan men wel zou willen. Dat is jammer, want de prosopografische methode heeft diepgravende en hoogst inzichtelijke werken opgeleverd die na soms meer dan een eeuw nog altijd onmisbaar zijn. Bijvoorbeeld *De Vroedschap van Amsterdam* van Johan E. Elias, nog altijd de vraagbaak bij uitstek als het gaat om het patriciaat van vroegmodern Amsterdam. Prosopografische bestanden behouden bovendien vaak hun waarde, ook lang nadat de oorspronkelijke onderzoeker ermee is opgehouden. Men kan, mits de bijeengegaaarde gegevens voldoende informatief is, altijd weer naar het bestand terugkeren om er nieuwe vragen op los te laten.

Het samenstellen van zo'n bestand kan echter een monnikenwerk zijn, en dat verklaart waarom er vrij weinig aan wordt gedaan vandaag de dag, waarin projecten een beperkte tijdsduur en onderwerpen soms een hoge omloopsnelheid hebben. Gelukkig